

Bağımsız Devletler Topluluğu'nda Renkli Devrimler- Kırgızistan Örneği

Saynur Giray Bozkurt*

Özet

Renkli devrimler veya çiçek devrimleri, komünizm sonrası Orta ve Doğu Avrupa'ya ve hemen akabinde Orta Asya'ya kadar yayılan bölgede cereyan eden bir seri hareketleri toplu olarak ifade eden isimlerdir. Bu devrimlerin katılımcıları, yerleşmiş otoriter hükümetleri protesto etmek, demokrasiyi, liberalizmi ve ulusal bağımsızlığı savunmak için çoğunlukla şiddet içermeyen devrimci yenilikleri kullanırlar. Sembol olarak genellikle belli bir renk veya bir çiçek benimsenmiştir. Şiddet içermeyen bu protesto hareketlerinde, Sivil Toplum Örgütleri (Non-governmental organizations /NGO)'nin ve özellikle öğrenci eylemci örgütlerinin rolü büyüktür. Şimdiye kadar Sırbistan'da (2000 yılında Miloseviç'in devrilmesi), Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinden Gürcistan'da (2003 Gül, Karanfil Devrimi), Ukrayna'da (2004 Turuncu Devrim) ve (daha öncekilerden daha şiddetli olmakla birlikte) Kırgızistan'da (2005 Lale Devrimi) yapılan bu milliyetçi devrimler başarılı olmuştur. Her defasında tartışmalı seçimleri büyük çaplı sokak protestoları izlemiştir. Bu protestolarda rakipleri tarafından otorite olarak kabul edilen liderlerin istifa etmesi ya da düşürülmesi hedeflenmiştir.

Nitekim Gürcistan'da 2003'teki tartışmalı milletvekili seçimlerini takiben oluşan "Gül Devrimi" Eduard Shevardnadze'nin ve Mart 2004'te yapılan yeni seçimlerden sonra da onun yerine geçen Mikhail Saakashvili'nin devrilmesine yol açmıştır. Sivil direniş hareketi olan Gül Devrimi Kmara tarafından desteklenmiştir. Ukrayna'da Pora tarafından desteklenen "Turuncu Devrim", 2004 yılında başkanlık seçimlerinin tartışmalı geçen ikinci turunu takiben oluşmuş ve seçim sonuçlarının iptaline yol açmıştır. Turun tekrarında Viktor Yushchenko başkan ilân edilmiştir. Kırgızistan'da "Lale Devrimi" 2005 yılında yapılan tartışmalı parlamento seçimlerinden oluşmuştur. Ancak KelKel tarafından desteklenen bu devrim daha önce yapılan devrimlere nazaran farklı bir durum arz etmiştir. Daha fazla şiddet içeren bu devrimde protestocular aynı rengi sembol olarak almamışlar, değişik bölgelerde pembe, sarı gibi farklı renkleri benimsemişlerdir.

Gürcistan'da ve Ukrayna'da yaşanan sivil devrimlerin sonucunda ortaya çıktığı düşünülen Sarı Devrim (Lale Devrimi), dönemin Devlet Başkanı Askar Akayev (27 Aralık 2004 tarihinde, Gürcistan ve Ukrayna'daki devrimlerin Batılı sponsorlarını itham etmiş ve benzer

* Yrd. Doç. Dr. , Sakarya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
E-Posta : saynur@sakarya.edu.tr

Devrimlerin görünmez kahramanı ABD ise beklenildiği gibi Kırgız muhalefetini açıkça desteklemişti. Kırgız sivil toplum örgütlerinin aktiviteleri tamamen ABD kuruluşları ve ABD'nin Uluslararası Gelişim Ajansı (*International Development Agency*) tarafından finanse edilmişti. Demokrasinin tanıtım ve gelişimini sağlamakla sorumlu 170 kadar sivil toplum örgütü ya ABD'nin kurduğu ya da finansal olarak desteklediği örgütlerdi.

Kırgızistan'da kurulan yeni hükümet ülkede güvenlik ve istikrarı sağlamak için her türlü çabayı sarf ederken, bölgesel dengeler açısından devrimlerin sonuçları halâ tartışılmaktadır. Kırgızistan'daki potansiyel gelişmelerin bölgesel güvenlik açısından önemi büyüktür. Çin'in yakınında, ABD ve Rusya'nın askerî üslerini barındıran, önemli stratejik bir statüye sahip olan bu bölgede oluşan sivil devrim, bölgesel dengeler üzerinde temel bir öneme sahipti. Bu yüzden "Sarı Devrim" karşısı Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti gibi bölgesel güçlerin yanı sıra süper güç ABD'nin de Sarı Devrime yaklaşımları gittikçe önem kazanmıştır. Kırgız devriminin başarısı diğer Orta Asya Cumhuriyetleri için de örnek olmuştur. Zira sivil devrimler domino etkisi yapabilecek senaryolar içermektedir. Şüphesiz bu senaryolar Türkî cumhuriyetlerin devrimlere karşı olan tutumlarını etkileyebilecektir.

Bu çalışmamızda, bağımsızlık sonrası başlayan uluslaşma sürecinin simgesel, siyasî ve ideolojik dayanaklarına işaret ederken, bu sürecin bir boyutu olarak Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinin ilişkilerini de değerlendireceğiz. Avrasya'nın jeopolitik ve jeo-ekonomik modern yapısına şekil veren BDT ülkelerinin genel vizyonu ve demokratik gelişimleri, Avrasya'daki XXI. Yüzyılda oluşan güç dengesinin işbirliği parametreleri, sivil devrimlerin nedenleri ve etkileri, Rusya faktörü çerçevesinde ele alınacaktır. Uzun dönemde Gürcistan, Ukrayna, Kırgızistan ile Özbekistan'daki son siyasî hareketler, bölgedeki ABD ve Rusya rekabeti, renkli devrimlerde ABD ve Sivil Toplum Örgütleri(STÖ)'nin rolü de bu çalışmada irdelenecektir. Devrimlerin yaşandığı bölgelerdeki son siyasî gelişmeler ve devrimlerin sonuçları Kırgızistan örneğinde değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: BDT, ABD, STÖ, Gürcistan, Ukrayna, Kırgızistan, Gül Devrimi, Turuncu Devrim, Lale-Sarı Devrim, Sivil Devrim, Bölgesel İstikrar

Abstract

Colour revolutions or Flower revolutions are the names given collectively to a series of related movements that developed in post-communist societies in Central and Eastern Europe and were spreading elsewhere including some places in the Middle East. Their participants used mostly nonviolent revolutionary change to protest against governments seen as entrenched and authoritarian, and to advocate democracy, liberalism, and national independence. They usually have also adopted a specific colour or flower as their symbol, and the protests are notable for the important role of Non-governmental organizations (NGO's) and particularly student activist organizations in organizing creative nonviolent resistance. So far these movements have been successful in Serbia (the 2000 downfall of Milošević), Georgia (the 2003 Rose Revolution), Ukraine (the 2004 Orange Revolution), and (though more violent than the previous ones) Kyrgyzstan (the 2005 Tulip Revolution) in Commonwealth of Independent States (CIS

countries). Each time massive street protests followed disputed elections and led to the resignation or overthrow of leaders considered by their opponents to be authoritarian.

The Rose Revolution in Georgia, following the disputed Georgia legislative election, 2003, led to the overthrow of Eduard Shevardnadze and his replacement by Mikhail Saakashvili after new elections were held in March 2004. The Rose Revolution was supported by civic resistance movement Kmara. The Orange Revolution in Ukraine, followed the disputed second round of the 2004 presidential election and led to the annulment of the result and the repeat of the round—leader of the opposition Viktor Yushchenko was declared president, defeating Viktor Yanukovich. The Orange Revolution was supported by Pora. The Tulip Revolution, was more violent than its predecessors and followed the disputed Kyrgyz parliamentary elections, 2005. At the same time it was more fragmented than previous such revolutions. The protesters in different areas adopted different colours for their protests (pink and yellow). This revolution was supported by youth resistance movement KelKel.

The Tulip (Yellow) Revolution which was considered to be the outcomes of the civil revolution experienced in Georgia and Ukraine was concluded with the complete control of the opposition in the Kyrgyzstan and flee of the President Askar Akayev (On December 27 2004, he had accused the West of sponsoring revolutions in Ukraine and Georgia and vowed to prevent similar scenarios in Kyrgyzstan). Neither Putin nor Russian Foreign Affairs could determine any attitude during crisis in Kyrgyzstan. Due to the fact that the events were developed rapidly, Russian had lost opportunity interfering crisis. The USA, being the invisible hero of the revolution, had clearly supported the Kyrgyz opposition as so expected. It was known that the activities of the Kyrgyz civil societies had been financed by the US foundations and the International Development Agency of the USA. At least 170 civil society organisations, responsible for the democratic developments and introduction of democracy had been established through the USA or such organisations had been financially supported by the USA.

While the New Government in Kyrgyzstan established is making every effort to secure and stabilise the country, the consequences of the revolutions in terms of regional balances are still being discussed. The potential developments in Kyrgyzstan was of great importance in view of the regional stabilisation. The civil revolution nearby China which had strategically important status and hosting US and Russian military bases would have fundamental consequences over regional balances. Therefore, the approaches of regional powers such as Russian Federation, People's Republic of China and the USA against yellow revolution raised particular importance gradually. The success of Kyrgyz example was of great importance for the other Central Asian republics. On the other hand, the civil revolution includes scenarios which may have domino effect and such scenarios affect the attitude of the Turkic Republics against the revolution.

In this work, while we are pointing out the symbolic, politic and ideologic supports of the nationalism process that has began just after the independence and we will be evaluating the relationships of Commonwealth of Independent States (CIS) countries as a dimension of that process. The general vision and democratic improvement of CIS countries that give form to the modern geo-economic and geo-politic

statement of Euro-Asia, cooperation parameters of the power balance that has formed XXI. century, the cause and effects of the civil revolutions (colour revolutions) and last political movements in Georgia, Ukrain, Kyrgyzstan and Uzbekistan in the long terms with Russia factor will be taken up in that work. The challenge of between USA and Russia and also the role of USA and NGO in colour revolution will be taken up as well. Recent political evolutions (developments) where the revolutions take place and the results of the revolutions will be examined in the example of Kyrgyz

Key Words: CIS, USA, NGO, Georgia, Ukraine, Kyrgyzstan, The Rose Revolution, The Orange Revolution, The Tulip-Yellow Revolution, Civil Revolution, Regional Stabilisation.

Giriş

SSCB coğrafyasında ilk devrimler, Soğuk Savaşın en şiddetli olduğu 1980'li yıllardan itibaren yapılmaya başlanmıştır. O dönemlerdeki sivil ayaklanma planının ilk aşamasında SSCB'nin yıkılması hedef alınmış ve bunda da başarı sağlanmıştır. İkinci aşamada ise yıkılan eski Sovyet kuşağının yasal mirasçısı olan Rusya'nın etkisinin kırılmasına yönelik yeni bir plan devreye konmuştur. Öncelikle, NATO operasyonlarının da yardımıyla, Yugoslavya'da Slobodan Miloseviç rejimi devrilerek yerine Batı yanlısı bir iktidar getirilmiştir. (Ogan, 2005a:31)

Aradan geçen yaklaşık on yıllık bir süreçten sonra ilk kıpırdanmalar Gürcistan'da yaşanmış ve darbe başarılı olmuştur. "Kadife devrimler" olarak da adlandırılan "renkli devrimler" şiddete başvurmeyen ama yönetimlere itaat etmeyerek isyan eden "sivil itaatsizlik" eylemlerinin bir sonucu olarak değerlendirilmiş ve sloganları, sembolleri ve bayrakları ile oldukça popüler hale gelmişlerdir. Gürcistan'da "kırmızı devrim" ya da "gül" devrimi, Ukrayna'da "kestane" ya da "turuncu" devrim ve Kırgızistan'da "sarı" devrim ya da "lale" devrimi yapılmıştır. Sokaklar eylemin renkleri ile süslenmiş; bayram havası içindeki eylemciler, planlı bir şekilde resmî binaları kuşatmış ve yönetimleri işlemez hale getirmişlerdi. (Başyurt, 2005a)

Eski Sovyet coğrafyasında, benzer yönetim biçimlerine sahip ülkelerde gerçekleştirilen bu devrimler sonrası sürecin nereye gideceği merak edilmeye başlanmıştır. Şüphesiz bu devrimlerin oluşmasında dış güçlerin ve sivil toplumların büyük rolü olmuştur. Ancak olayların gidişatına yön verecek ve sonuçlarından etkilenecek olan ülkeler, baş aktör konumundaki Rusya ve ABD idi.

Avrasya’da Rusya ve ABD Rekabeti

SSCB’nin dağılması ile birlikte ortaya çıkan “jeopolitik boşluk” nedeniyle bölge ülkeleri, etnik ve dinsel açıdan heterojen yapıları nedeniyle çeşitli devletlerce kullanılmaya elverişli bir hale gelmişti. Özellikle “Avrasya Balkanları” olarak adlandırılan Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Afganistan son dönemlerde ABD’nin bölgeyi domino etmek için kullandığı piyonlar olma yolunda ilerlemekteydi. (Canbolat, 2002:91) Keza bu devletler, demokrasi geleneğine yabancı olmaları, sınır sorunları ve içerdeki etnik çeşitlilikten ötürü uluslararası sisteme entegre olmakta zorlanmışlardır. Bölgede etnik yapı farklılıklarından kaynaklanan çeşitli iç savaşlar yaşandığından ABD’nin öncelikli hedefi serbest piyasa ve demokrasi ilkelerinin işletilebilmesi için barışın tesis edilmesine çalışmaktı. Bu arada yalnızca hükümetlerle değil, NGO (Non-governmental organizations associated with the United Nations I / Sivil Toplum Örgütleri)’lar (<http://docs.lib.duke.edu/igo/guides/ngo/>) vasıtasıyla da politikalarını sürdürüyordu. (Bilbilik, 2003:112) Gürcistan, Ukrayna, Kırgızistan’da gerçekleşen devrimlerde toplumsal dönüşümü sağlama görevinin bu sivil toplum kuruluşlarına (NGO) verildiği iddia edilmişti. (Ogan, 2005a: 31)

ABD’nin bölge üzerindeki planı olan (aslında Brzezinski’nin “Büyük Satranç Tahtası”nda son dönemlerde formüle ettiği ama kökeni Mahan, Spykman gibi teorisyenlere dayanan) “Avrasya kıtasına hakim olma görüşü”, Rusya’da, özellikle Putin iktidarı ile birlikte yeniden gündeme geldi. Her ne kadar Putin, “Avrasyacılık” terimini kullanmasa da aslında çizgisi bu yöndeydi. Buna göre Rusya’nın, doğal hakimiyet alanı olarak gördüğü Asya’da genişlemesi fikrini savunmaktaydı. Ayrıca “Yakın Rusya” kavramı ile de öncelikle eski SSCB alanında nüfuzun devamını sağlamak isteyen BDT ülkeleri ile iyi ilişkiler öngörülmekteydi. (Çomak, 2005:61)

“Avrasyacılık” temelinde ilişkilendirilen ve coğrafya ile politika arasındaki bu etkileşim, SSCB ve ABD arasında dünyadaki stratejik kaynakların ve bu kaynakların bulunduğu merkezlerin nasıl kontrol altına alınacağına dair global rekabete yönelik olarak gelişmiştir. (Dugin, 2004:348). Bu konu ABD dışındaki batılı emperyal güçlerin gündemini de işgal etmiştir. Başından beri Batı Avrupa ve Güney Batı Asya olarak ABD’nin kendisi için nüfuz bölgesi diye belirlediği alanlar başlıca rekabet alanlarıydı. ABD müttefikleriyle birlikte Kafkasya bölgesinde yer alan Hazar havzasındaki enerji kaynaklarının

¹ “Non-Governmental Organizations Research Guide”,<http://docs.lib.duke.edu/igo/guides/ngo/>

kontrolünü eline almak ve bu amaçla da buradaki başlıca rakibi olan Rusya ile müttefiklerini dışlamak istemişti. Fakat bir taraftan Orta Asya topraklarında Rusya, Çin ve Hindistan, diğer taraftan da Soğuk Savaş sonunda kendi başına ilerlemek ve özellikle savunma ve askerî alanda bağımsız adımlar atma amacıyla olan AB, ABD'ye karşı çıkmıştır. Avrupa ve Asya'dan dışlanma riskini göze alamayan ABD ise çözüm olarak, 1998 yılında yeni bir rapor hazırlayarak ABD'nin kendi çıkarları için Avrupa'da varolması gerektiğini, bunun da ancak NATO ile gerçekleşebileceğini ve Asya coğrafyasında da Çin ve Rusya'nın işbirliğini engellemeyi hedeflediğini beyan etmiştir.

Ancak ABD, Vladimir Putin iktidarındaki Rusya'nın Kafkaslar ve Orta Asya'daki devletler ile iyi ilişkilerini yeniden yapılandırmasını engelleyememiş ve Putin ile bölge liderleri arasındaki yakınlaşmadan son derece tedirgin olmuştur. Bunun akabinde ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Dr. Condoleezza Rice (şimdiki ABD Dışişleri Bakanı), 2001 Şubat'ında yaptığı bir açıklamada, Rusya'nın ABD ve batı için bir tehdit unsuru olduğunu vurgulamış, ancak daha sonra bunun iyi bir stratejik hesap olmadığı kanısıyla ifadesini değiştirmiş ve Rusya ile ABD'nin düşmanlığı için bir neden olmadığından bahsetmiştir. ABD'nin gelişmeler paralelinde bu tür taktik revizyonlara gitmesi, Rusya'da da sık karşılaşılabilecek bir durum olmuştur. Rusya da yakın çevrede daha rahat hareket etme ve iç anlaşmazlıklara müdahale yetkisini kolaylıkla kullanabilmek için ABD ile iyi ilişkiler içerisinde olmayı kendi yararına görmüştür. (Gürses, 2004: 91-93)

11 Eylül'e kadar daha ziyade içe yönelik politikalar izleyen Rusya özellikle bu terör saldırısından sonra ABD'nin bölgeye artan ilgisi sonunda, kendi çıkarları için işbirliğini ön görmüş ve bu bağlamda kendisi için bir yük olan jeopolitik konumunu paha biçilemez bir değere dönüştürmüştür. Her fırsatta Putin tarafından ekonomik temelli olduğu açıklanan dış politika kararları, özellikle ABD ile ilişkilerinde yani ABD Rusya diyaloglarında iş ilişkisi izlenimi uyandırmaktadır. (Soltan, 2002: 72)

Renkli (Kadife) Devrimler ve Gürcistan ve Ukrayna'daki Son Siyasî Gelişmeler

Devrimlerin ilk adresi olan Gürcistan, Rusya ile en uzun sınıra sahip bir Kafkas ülkesi olarak Hazar ve ötesine açılan bir pencere konumundadır. Stratejik konumu nedeniyle büyük önem arz eden Gürcistan, Rusya'nın özellikle etnik çatışmaların hakim olduğu Kafkasları kontrol etmek için üs olarak kullandığı bir ülkedir. (Yinanç ve Taşdemir, 2002: 221)

Gürcistan Rusya tarafından hayatî çıkar sahasında görülmüş ve bu ülkeyle ilişkilere büyük önem verilmiştir. Ancak Rusya, 1990'lardan günümüze değin ilişkilerde tüm BDT ülkeleri içinde Azerbaycan'dan sonra en fazla Gürcistan ile çatışma yaşamıştır. Bu çatışmaların odak noktasında Abhazya, Güney Osetya ve Acaristan sorunları bulunmakla birlikte, iki ülke arasındaki ihtilaflar daha çok askerî konularda ortaya çıkmıştır ve bu sorunlar halen devam etmektedir. (Purtaş, 2005: 238) Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlığına kavuşan Gürcistan'da demokrasiye geçiş için başkan Shevardnadze başkanlık sistemini öngörmüştür. ABD de desteklediği bu sistemin Gürcistan'da uygulanması için baskı yapmıştır. Ancak bu baskı sonuç vermemiş ve Shevardnadze'nin Moskova'ya yönelmesine neden olmuştur. ABD ise bölgedeki planlarının aksamaması için bu iktidarın devamına karşı çıkmış ve iktidar karşıtı muhalif çevreleri desteklemiştir. (Kanbolat, 2004)

Gürcistan'ın 1990 sonrası Amerika'ya yaklaşması Rusya'yı rahatsız etmişti. Shevardnadze'nin son dönemlerinden itibaren NATO'ya yönelmesinden huzursuz olan Putin, Gürcistan'daki ayrılıkçı hareketlere dolaylı yoldan destek verince ipler iyice gerilmiş ve Tiflis, Washington'a yaklaşmıştı. Rusya, Almanya ve İran ile güçlü bir işbirliği içinde olan Gürcistan'da "Moskova yanlısı" bir yönetim istemekteydi. Rusya- Almanya işbirliği ABD'nin bölgedeki enerji kaynaklarının işletim ve dominasyonunda da dışlanmasını beraberinde getirmişti. (<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=9096>)

2 Kasım 2003'te yapılan genel seçimlerin ardından ülkede oluşan siyasî buhran, örtülü bir Amerikan operasyonu etkisi ile 23 Kasım 2003'te Devlet Başkanı Eduard Shevardnadze'nin 24 yıllık iktidarının sonunda istifasına yol açmıştır.

(<http://www.gurcuhaber.com/modules.php?name=News&file>).

İstifanın ardından 4 Ocak 2004 tarihinde yapılan devlet başkanlığı seçimlerinde sivil darbenin genç lideri, 36 yaşındaki Mikhail Saakashvili, rakiplerini açık farkla geçerek (%96.7) seçimleri kazanmıştır. (<http://www.izvestia.ru/projects/podpiska.html>). Sonuçta

Gürcistan'da "Kadife Devrim" diye nitelendirilen ABD destekli bir devrim gerçekleşmiş ve başarıya ulaşmıştır. (Ağacan, 2004: 56-58) Fakat Gürcistan'da iktidar değiştikten sonra da, yeni yönetim (Saakashvili iktidarı) ile Putin arasında gerginlikler son bulmamıştır. AGİT'in 1999 İstanbul zirvesinde, yakın zamana kadar Gürcistan'da 4 askerî üs bulduran Rusya, bu üsleri 1 Temmuz 2001'e kadar boşaltacağına dair bir antlaşma imzalamasına rağmen hala üslerini boşaltmamıştır. Bu yüzden Rus üslerinin kapatılması ve ülkedeki 7000 Rus askerinin çekilmesi konusundaki talebini yeni hükümet, artık daha yüksek sesle dile getirmeye başlamıştır. Rusya ise bunun için 7-11 yıl arası bir zaman dilimine ihtiyacı olduğuna dair sert çıkışlarda bulunmuştur.

Üsler dışında bir başka gerginlik de Acaristan konusunda yaşanmıştır. Mikhail Saakashvili, iktidara geldikten sonra ülke içi bütünlüğün sağlanması çerçevesinde Acaristan Otonom Cumhuriyeti üzerinde baskı yapmaya başladı. Acaristan lideri Aslan Abashidze, Rusya'ya yakın ve kendisinin de en ciddi muhalifiydi. Saakashvili de hem rakibini tasfiye hem de ülkede otoritesini sağlamlaştırma için Acaristan üzerine eğildi. Rusya'nın arabuluculuğuyla Abashidze ülkeyi terk etti ve kan dökülmeden bu mesele çözümlendi. Rusya'nın Acara'yı vermesi Kafkasya'da güç dengesini değiştirdiği yönünde yorumlandı. Bölgede yaşanabilecek herhangi bir istikrarsızlık, ABD'nin askerî varlığını bölgeye yığmasına neden olabilirdi. Bu nedenle Rusya'nın geri adım atacağı düşünülüyordu. Ancak Saakashvili'nin Güney Osetya üzerine yönelmesi ile Rusya tutumunu değiştirmiş ve bölgedeki Rus Kozak gönüllü gruplarını kullanarak Güney Osetya'yı Acaristan gibi kolay bırakmayacağını göstermiştir. Halâ sorunlar yaşanmaktadır. (Purtaş, 2005: 245)

Gürcistan'ı bir anlamda Batı'ya kaptıran Moskova için "Rus ve Hazar petrol ve doğalgazının toprakları üzerinden Avrupa'ya ulaştığı stratejik bir transit geçiş ülkesi olarak" Ukrayna son derece önemli ve vazgeçilmez bir ülke haline gelmiştir. Ayrıca 2004 yılındaki yeni katılımlarla NATO ve AB sınırları Rusya'ya kadar genişlemiş ve Ukrayna, Rusya ile NATO ve AB arasında bir set rolünü üstlenmiştir. Zira Ukrayna 1991 yılında bağımsızlığını kazandığından beri dış politikasında hem Batı ve hem de "Büyük Kardeş" olarak nitelendirilen Rusya'ya büyük önem veren ve önceki lider Leonid Kuçma'nın deyimiyle "ikili siyaseti gerçekleştiren" bir ülke konumunda idi. (Kamalov, 2005a: 44)

Rusya'nın son Ukrayna seçimlerinde desteklediği lideri olan Yanukovych, seçildiği takdirde "Ukrayna'nın Rusya ile yakınlaşacağını, Rusçanın ikinci resmî dil kabul edileceğini ve Rusya

ile Ukrayna arasında çifte vatandaşlık sisteminin uygulanacağını” vaat etmişti.(<http://www.izvestia.ru/politic/>) Sovyet İmparatorluğu’nun ortadan kalkmasına üzülen Rusya, Baltık ve eski Doğu Bloku ülkelerinin AB ve NATO’ya üye olmalarına ve ABD’nin Orta Asya’daki artan etkisini çaresizlikle izliyordu. Eski Sovyet Cumhuriyetleri arasında kendilerine en yakın gördükleri Ukrayna’nın da Rusya ile ipleri koparması, kendileri için büyük bir darbe anlamına gelecekti. Ayrıca Rusya’nın Avrasya Ortak Ekonomik İşbirliği Alanı’nı oluşturmak için de Ukrayna’ya ihtiyacı vardı. Dolayısıyla Rusya’nın, Ukrayna’da etkisini devam ettirmesi için Yanukovych gibi Rusya yanlısı bir lidere; Yanukovych’in de seçimleri kazanması için Rusya’ya ihtiyacı vardı. Ancak 21 Kasım 2004’te yapılan seçimlerin ardından Devlet Başkanlığı seçiminde Yanukovych’in rakibi Viktor Yushchenko seçimlere hile karıştığını ileri sürdü. Ardından seçim sonuçlarını protesto etmek için Yushchenko’yu destekleyen yüz bin kişi Kiev’de, iki yüz elli bin kişi de muhalefetin kalesi Liyiv’de toplandı. Gösteriler her geçen gün daha da genişledi ve iktidar seçimin yeniden yapılacağını duyurmak zorunda kaldı. 21 Kasım’daki şaibeli olduğu iddia edilen devlet başkanlığı seçimlerinden sonra turuncu atkılarla sokağa dökülerek meydanlarda toplanan halk “turuncu devrimi” gerçekleştirdi. 26 Aralık 2004 tarihinde sandık başına gitti ve sonuçta muhalif lider Yushchenko %52.06’lık oy oranıyla devlet başkanı olarak seçildi. (Ogan, 2004b)

Ukrayna’da meydana gelen bu olaylar ve Moskova destekli Yanukovych’i devre dışı bırakarak Batı’nın desteğiyle devlet başkanlığı koltuğuna Viktor Yushchenko’nun oturması, ABD-Rusya ilişkilerinde de dönüm noktası oldu. (<http://www.izvestia.ru/data/pdf/>). Seçim sonuçları sadece iç siyasî rekabetin değil aynı zamanda dış güçlerin çekişmesinin de bir yansımasıydı. Nitekim seçim sürecinde Rusya’nın her anlamda desteğini alan Yanukovych ile AB ve NATO’ya entegrasyon politikaları, demokratikleşme ve serbest piyasa ekonomisine devam edilmesi konularındaki vaatleri Yushchenko’yu AB ve ABD’nin gözdesi yaptı. AB ve ABD, seçimlerin adil olması için siyasî olarak baskı yaparken maddi açıdan da yardımlarda bulundular. (Veliev, 2005) Özellikle Bush yönetimi, muhalefete son iki yılda 65 milyon dolar kaynak aktardı. (Cafersoy, 2005)

Küresel güçler arasında yaşanan rekabetin yansıdığı Ukrayna’da Batı yanlısı Yushchenko’nun seçilmesi, ABD-Rusya ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. Rusya, ülkesi için hem maddi hem manevi önemi olan Avrupa’ya açılma kapısı konumundaki Ukrayna’nın kaybedilmesini hazmedememiş ve bu yenilgiye sebep olarak gördüğü

ABD'ni cezalandırmak için de “ABD'nin kara listesinde yer alan Suriye ve İran ile işbirliği yapacağını” açıklamıştır. Bu da ABD'ni kızdırmış ve 2005 Şubat ayının ortalarında Rusya'nın G-8 den çıkarılması gündeme gelmiştir. (Kamalov, 2005b: 13-15)

ABD, Rusya'nın globalleşmesi için Ukrayna'nın mihver devlet olarak kullanılmasından yanaydı. Bu çerçevede Ukrayna'da ABD yanlısı bir yönetim olmasını istemişti. (Cafersoy ve Somuncuoğlu, 2002: 23).

“Turuncu “devrim de “Karanfil” devrimi gibi başarılı olmuştu. Ancak halen Ukrayna'daki mevcut hükümet, “yolsuzluk iddiaları, istifalar, Rusya-Ukrayna arasında (doğal gaz alımını içeren) yaşanan enerji krizi ve Karadeniz Filosu” gibi çeşitli sorunlarla karşı karşıyadır ve halen Rusya ile gerginlik had safhadadır. Rusya Ukrayna'yı eski sınırlara (1954 öncesi) çekmekle tehdit etmektedir.

(<http://www.izvestia.ru/politic/Ukrain>)

Devrimlerin Orta Asya'ya Yayılması ve Kırgızistan'da Sarı Devrim Sonrası Gelişmeler

11 Eylül sonrası ABD'nin değişen güvenlik anlayışıyla beraber Orta Asya'ya yönelmesi ile birlikte bölgede askerî üs edinme fikri de hız kazandı ve bu çerçevede ABD Kırgızistan'da ilk defa bir askerî üs tesis etti. ABD ile bu yakınlaşmadan sonra Kırgızistan, Rusya Devlet Başkanı Putin ile de yakınlaştı ve bölgede kullanılmayan eski bir SSCB üssü tamir edilerek faaliyete geçirildi. Bu çerçevede Rusya ABD'nin nüfuz planı içerisinde olduğu alanlardan birine müdahale ederek Rusya'nın yurtdışında ilk üssünü açmayı başardı. 23 Ekim 2003 tarihinde Putin'in attığı bu adım ile aslında Kırgızistan'a yönelik tehditlerde başarılı olma şansı bulunmasa da bu üssün siyasi anlamı, Kırgızistan'ın yalnız bırakılmayacağını mesajını içermesidir.

(Yalçınkaya, 2005: 315)

Rusya, Clinton döneminde başlatılan ve “Rusya'nın etrafında ABD yanlısı tampon devletler oluşturmak fikri çerçevesinde” hızla çevrenmekteydi. Bu politikadan rahatsız olan Rusya'nın ise ABD'nin özellikle Kırgızistan'ı da içine alan Orta Asya ülkeleri üzerindeki rekabetine asla taviz vermeyeceği kesindir. Zira ABD bu bölgelerdeki operasyonların çoğunu Rusya aracılığıyla yaptığından kitle imha silahlarının kontrol dışına çıkması kolay değildir. (Gürses, 2004:93)

Orta Asya Devletleri içinde Kırgızistan'ın (diğerlerine göre yeterli doğal kaynakları olmamakla beraber) stratejik konumu ABD için önemlidir. Gerek Çin ve gerekse Rusya'nın denetlenmesi için bu ülke ileri karakol görevi görecektir.

Devrimin üçüncü adresi olan Kırgızistan'daki "Sarı" devrimin kaynağının da diğer devrimlerdeki gibi NGO olduğu belirtilmiştir. ABD'nin, özellikle Nikaragua'daki devrimin ardından ülke içinde kitle iletişim araçlarını kullanarak bölgede propaganda ile devrime zemin hazırlamak yeni stratejisi olarak yorumlanmaktaydı ve bu çerçevede Orta Asya'da gerçekleştirilen bu devrimlerin temeli de aslında eski SSCB'ye dayandırılmaktaydı. Yani daha SSCB dağılmadan Doğu Avrupa'da, batı destekli sivil toplum örgütlerinin başarısı ile batı önemli kazanımlar elde etmiştir. Sivil ayaklanmanın ilk ayağı SSCB'yi dağıtmada, ikinci ayağı da onun yasal mirasçılarının batı etkisine girmesini sağlamaya yönelikti. Bu bağlamda, NGO devrimleri geleneğini Avrasya'da ilk başlatan bizzat SSCB'nin kendisi olarak görülmekte ve Boris Yeltsin'in Gorbaçev'den iktidarı devralması bu statüye konmaktaydı. SSCB sonrası dönemde Rusya destekli darbe ile Gürcistan'ın batı yanlısı lideri Zviad Gamsahurdia'nın devrilerek yerine Rusya yanlısı Eduard Shevardnadze'nin getirilmesi, Azerbaycan'da Batı ve Türkiye yanlısı Ebulfez Elçibey yerine 1993 yılında Rusya destekli bir darbe ile eski komünist Haydar Aliyev'in gelmesi, 1997 yılında batı yanlısı Petrosyan yerine Rusya yanlısı Koçeryan'ın getirilmesi bunlara örnek teşkil edebilir. (Ogan, 2005a: 35)

27 Ekim 1990'da Kırgızistan'ın ilk Cumhurbaşkanı seçilen Akayev, başkanlığının ilk dönemlerinde liberal demokratik kişiliğiyle tanınmış, 1991'de, Moskova'da gerçekleştirilen darbeyi şiddetle kınamış, demokrasiden ödün vermeyen tavrını ortaya koymuştu. Ancak hızla pazar ekonomisine geçiş için çalışmalar yapan Askar Akayev geçiş sürecinde başarılı olamamış ve ekonomiyi kalkındıramamıştı. Hem yatırım stratejilerindeki başarısızlıklar ve hem de 1997-1998 Asya krizi bu ülkenin ekonomisine darbe vurmuştu. (Guliyeva, 2000: 42-43)

Sonuçta diğer Orta Asya ülkeleri gibi Kırgızistan'da yaşanan durum da benzerlikler göstermiştir. Akayev, ilk dönemde demokrasi söylemleri ile iş başına gelmişse de kısa bir süre sonra diktatörce hareket ettiği iddia edilmiştir. Ülke içindeki fiziksel bölünmeyi başarısız ekonomik adımlarından ötürü ülkenin geneline de yaymış, bu bağlamda ülkenin kuzeyi ve güneyinde refah problemleri yaşanmıştır. Güney bölgesi daha kötü bir ekonomik yapıya sahiptir ve bu bölgede yaşayan etnik karmaşa devrimin yolunu açmıştır. İddialara göre toplumsal dönüşüm mühendisi olan NGO'lar bu bölgelere girerek toplumu etkilemişlerdir. Özellikle George Soros²

² George Soros hakkında bilgi için bkz. <http://www.georgesoros.com/>

(<http://www.georgesoros.com/>) destekli olan bu örgütlerin Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan'da izlediği yol hep aynı olmuştur.

Kırgızistan'da 27 Şubat 2005 günü genel seçimlerin ilk turu yapılmış ve seçimi kazanan Akayev'in istifasını isteyen muhalefet seçimlere hile karıştığını iddia etmiştir. Hükümet ise hile iddiasını Amerikan parmağı olarak nitelendirmiş ve bunu kınamıştır. Ardından AGİT, vakit kaybetmeden 28 Şubat'ta seçimlerin uluslararası demokrasi kurallarına uymadığını açıklamıştır. Böylece Kırgızistan'da devrimin sinyalleri verilmiştir. Ardından muhalefet taraftarları ayaklanmış ve ülkenin güneyinde başlayan sivil ayaklanma başkente de sıçrayarak devam etmiş ve kısa sürede başarıya ulaşmıştır. "Sarı" devrim ya da "lale" devrimi olarak adlandırılan bir devrimin yaşandığı adres de Kırgızistan olmuştur. Bu ayaklanmanın başarıya ulaşmasındaki en önemli etkenlerden biri demokratik söylemlerle yola çıkan Akayev'in çok geçmeden demokrasiden uzak politikalar izlemesi, başarısız ekonomik politikaları yüzünden oluşan işsizlik, fakirlik yolsuzluk gibi olguların ülkede yerleşmesi ve ülkenin Kuzey-Güney bölgelerinde ki ekonomik farklılık devrimi başarıya ulaştırmıştır. (Ogan, 2005a: 31-32)

4 Nisan 2005'de Askar Akayev'in görevinden istifasıyla sonuçlanan bir darbe girişiminin veya bir devrimin yaşanması beraberinde pek çok soruyu da gündeme getirmiştir. Kırgızistan'da yaşananlar dünya medyasında algılandığı gibi daha önce Gürcistan ve Ukrayna'da yaşanan siyasî gelişmelerle bir paralellik mi gösteriyor? Yoksa halkın yoksulluk, işsizlik gibi ekonomik yönden gittikçe zayıflaması ve sivil toplum örgütlerinin halkı bilinçlendirmesi ile mi bu olaylar yaşandı? Ya da bütün yaşananlar Batılı devletlerin ve Rusya'nın provokasyonu muydu? Sorularının cevabı zamanla daha iyi anlaşılacaktır. Aslında Askar Akayev sevilen ve Türk Cumhuriyetleri liderleri arasında liberal, demokratik olarak tanınan bir liderdi ve darbe kansız sona ermiş ve kısa sürede düzen sağlanmıştı. Temmuz ayında yapılan seçimlerde iktidarı ele geçiren Kurmanbek Bakiyev, Kırgızistan'da tam olarak henüz iktidarını sağlamlaştırmadıysa da ve zaman zaman merkez binası halkın hükümet karşıtı gövde gösterilerine sahne olsa da istikrar sağlanmıştır. (Bozkurt, 2005: 327)

Ukrayna'daki devrimden sonra yeni devrimin adresinin Kırgızistan olması da Rusya'nın aslında buradaki güçsüzlüğünü göstermiştir. Şöyle ki Putin dış politika temelini "BDT ile sıkı ilişkiler ve imparatorluk sevdasının devamı için bu bölgelerdeki nüfuzun korunması" olarak ifade etmiş fakat gelişen olaylar karşısında hiçbir atağı sonuç vermemiş ve Rusya önce Gürcistan, sonra Ukrayna, en sonunda da Kırgızistan'da varolan etkisini kaybetmiştir. Burada esas

koru nüfuz alanlarının daha da daralması yani devrimin diğer ülkelere sıçraması durumuydu. (Kamalov, 2005b: 14)

Kırgızistan'da yaşanan kriz boyunca Putin, zayıf olarak gördüğü Akayev iktidarının dönüşü olmayan bir sürece girdiğinin farkındaydı. Kırgızistan halkını ve Dünya kamuoyunu karşısına almayı göze alamazdı ve sessiz kaldı. Ayrıca olayın uluslararası boyutu da vardı. Askar Akayev'in başlangıçtan beri Rusya yanlısı bir politika izlemesi ve bir Rus'u (Nikolay Tanayev) başbakanlık görevine getirmesi ve son dönemlerde Çin'le yakın münasebetler içine girmesi Amerika'yı rahatsız etmişti. Kırgızistan devriminin ardından Rusya- Kırgızistan ilişkilerinin nasıl bir yön kazanacağı da ilerleyen günlerde daha da netlik kazanacaktır.

Kırgızistan'da yaşanan ekonomik ve sosyal sorunlar, son dönemin moda deyimi olan "demokrasi talebi" başlığı altında kendisini göstermekte ve destek bulmaktadır. Elbette Kırgızistan'da da diğer bölge ülkelerinde olduğu gibi muhalefetin siyasal sisteme katılmasında pek çok sorun yaşanmakta ve bu durum ciddi sıkıntı yaratmaktadır. Ancak, bugün ülkede yaşanan protestoların şekli ve boyutu dikkatle değerlendirilecek olursa, tek faktörün siyasal sorunlar olmadığı görülebilir. Bu noktadan sonra, halen mevcut hükümetin Kırgız halkını nasıl yönlendireceği büyük önem taşımaktadır. Akayev'in seçimler öncesinde işaret ettiği iç savaş tehlikesi göz önünde tutularak, muhalefetin ve Kırgız halkının taleplerine uygun cevaplar verilmesi şu an Kırgızistan için en akılcı çözüm olarak değerlendirilmektedir. Halkın ivedi olarak ekonomik problemlerinin çözülmesi hükümetin yapacağı temel iş olmalıdır. (Bozkurt, 2005: 327)

Kırgızistan'da 2000'li yılların başından beri devam eden sert muhalefet Kurmanbek Bakiyev, Roza Otunbayeva, Muratbek İmanaliyev gibi liderlerin etrafında amacına ulaşmıştır. Önceki devrimlere nazaran Kırgızistan'daki devrimde birden fazla liderin öne çıkması ve bu muhalif liderlerin kendi aralarında kısmen de olsa anlaşma sağlanmış olması mevcut iktidarı daha sağlamlaştıracaktır. (Kıraç, 2005)

Kırgızistan'da oluşan bu kritik durumun bilincinde olan bölgenin "büyük oyuncularını" Rusya, ABD, Çin'in bundan sonra izleyeceği politika ve Merkezî Asya devletlerinin tepkileri Kırgızistan siyasî hayatı için önem taşıyan hususlardır. Olayların diğer Orta Asya ülkelerine yayılmasını özellikle komşu ülkeler ve Rusya istememektedir. Bu süreçte baş rolleri üstlenecek Rusya, Kazakistan ve Özbekistan'ın BDT, Şangay İşbirliği Örgütü, Ortak Güvenlik Anlaşması Örgütü çerçevesinde, Kırgızistan'ın başvurusu üzerine

gereken yardımı yapmaya yasal hakları vardır. İlk başta diplomatik yardım ve komşu ülkelerin katılacağı konsültasyon toplantılarının düzenlenmesi, Kırgızistan'ın bölünmesi ve güvenliği söz konusu olduğu takdirde de askerî yardım gündeme gelebilir. En optimal çözüm olarak da, Merkezî Asya'da istikrarın korunması için çok uluslu barış gücünün oluşturulması gündeme gelebilir. (Kibar, 2005) Son zamanlarda, Kırgızistan'daki devrimin petrol veya doğal gaz için yapılmadığı, Kırgızistan'ın öneminin jeopolitik konumundan kaynaklandığı yönünde görüşler hakim olmaya başladı. (Örneğin ABD'nin Kırgızistan'daki üsleri stratejik konumundan kaynaklanmaktadır). Yeni iktidara geçen Kurmanbek iktidarının işlerinin zor olacağı tahmin edilmektedir.

Özbekistan'daki Gelişmeler- Andican Olayları

Gürcistan (Kırmızı-Kasım 2003), Ukrayna (Turuncu-Kasım 2004) ve Kırgızistan (Sarı-Mart 2005)'dan sonra Özbekistan (Yeşil-Mayıs 2005) da devrimlerden nasibini almıştır. Demokratikleşme süreci içinde bu devrimlerin eski Sovyet ülkelerinin tamamında hayata geçirileceği beklentisi son zamanlarda daha sık dile getirilmeye başlanmıştır. Özellikle Başkan Bush'un Riga-Moskova-Tiflis hattında gerçekleştirdiği son bölge ziyareti ile “demokrasi silahı”nı bölgenin despotik liderleri üzerinde “Demokles'in Kılıcı” gibi kullanması, bölge liderleri üzerine, adeta sıranın kime geleceği yönünde “devrimloto” oynanmasına sebep olmuştur. Özbekistan da bu ülkeler içerisinde sıralanmaktadır. Ancak, gerek Özbekistan'ın lideri İslam Kerimov'un diktatör tutumu ve gerekse ordunun oldukça güçlü olması Özbekistan'da muhtemel bir devrim hareketi için zamanın “erken” olduğu tezini güçlendirmektedir. (Bozkurt, 2005: 329)

Özbekistan'da gelişen ve “Yeşil devrim” olarak adlandırılan devrimin mekânı, üç ülkeyle sınırı olan ve bölgedeki radikal dinci grupların kalesi durumundaki Özbekistan'ın güney bölgesinde yer alan Fergana Vadisi'nde yaklaşık 300 bin nüfuslu Andican kenti idi. Olayların perde arkası 2004 Temmuz'unda Hizb-Ut Tahrir örgütüne bağlı “Ekremiye” grubuna mensup 23 yerel işadınının “anayasal düzeni zorla değiştirme ve yerine İslamî bir devlet kurma” amacını taşıdıkları gerekçesi ile tutuklanmasıydı. Bu olay bahane edilerek Mayıs 2005'ten itibaren bölgede oldukça hareketli günler yaşanmış, yüzlerce kişi ölmüş ya da yaralanmıştır. (Ogan, 2005d)

Ancak bu şiddet olayları diğer devrimlere göre farklılıklar arz etmekteydi. Ayaklananlar, örgütlü bir muhalefet yapısına sahip olmadıkları gibi seçim yapılması ve iktidara bu yolla gelmesi gibi

bir iddiaları da yoktu. Aynı zamanda Batıdan destek almaları da söz konusu değildi. İsyancılar genel olarak radikal dinci gruplardı ve bu kesimin istediği demokratik seçimlerden ziyade Hizb-Ut Tahrir örgütünün görüşleri doğrultusunda ülkede İslamî bir yönetimin kurulmasıydı. Bu sebeple bugün ülkede yaşananları bir “Yeşil” devrim provası olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. ABD’nin demokratik devrimler tezine adeta bir “karşı devrim” de olabilecek Yeşil devrimle bölgenin “İslâmleştirilmesi” bugün küresel güçlerin hiçbirisinin bölgede isteyeceği bir durum değildir. Özbekistan muhalefetine diğer Orta Asya muhalefetlerine oranla taşıdığı İslamî karakter, Batı’nın desteğini de önemli ölçüde etkilemekteydi. Mesela ABD her ne kadar bu devrimi desteklemese de Kerimov rejiminin “gevşemesi” için bu ayaklanmayı fırsat olarak kullanabilirdi. Zira, 11 Eylül’den sonra ABD’nin beşinci kolu gibi çalışan sivil toplum örgütlerini kendi iktidarına karşı bir tehdit olarak gördüğü için ülkesinde yasaklayan Kerimov, son zamanlarda Rusya-Çin ekseninde yeni politik bir eksenin içinde yer alma çabası içine girmiştir. (Ekici, 2005). Hatta Özbekistan 22 Nisan 2005’te Moldova’da gerçekleştirilen son GUUAM3 toplantısına da katılmamış ve GUUAM’dan ayrıldığını açıklamıştır. Bütün bu gelişmeler sonunda Kerimov rejimi, ülkede ABD’ye bir askerî üs verilmiş olmasına rağmen “tercih edilmeyen ve değişmesi gereken rejimler” listesinde yer almıştır. Bu sebeple güçlü ordu ve istihbarat ağına sahip Kerimov rejiminin bölgede radikal dinci gruplar ile bir çatışmaya girmesi ve bu çatışma sonunda gücünü yitirmesi Batı tarafından arzulanan bir gelişme olabilir. Gerek Kerimov rejiminin ve gerekse isyancıların çatışarak güç kaybetmesi ise ülkeye “üçüncü” bir gücün gelişini kolaylaştıracaktır. (Bozkurt, 2005: 329)

“Yeni Büyük Oyun” kapsamında, Orta Asya’nın kontrolü için Özbekistan’ın özellikle Fergana Vadisi’nin kontrolü çok önemlidir. Çünkü bölge, Rusya’nın etkisinin azaltılması, Çin’in bölgeye girişinin özellikle enerji kaynaklarına ulaşmasının önünün kesilmesi,

³ GUUAM: Sovyet sonrası dönemde kurulan kısa adı GUUAM olan bir bölgesel gruplaşma, bir ittifak ya da örgüttür. Gürcüstan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova devlet başkanları tarafından 1997 yılında Strasbourg’da kurulmuş, Özbekistan’ın iki yıl sonra katılımıyla 5’li bir grup haline gelmiştir. (Ancak 2 Mayıs 2005’te Özbekistan GUUAM üyeliğinden resmen ayrılmıştır). İsmi de işte bu grupta yer alan ülkelerin baş harflerinden meydana geldiği için GUUAM diye adlandırılmıştır. GUUAM, ilk kurulduğunda üyelerinin Rusya karşısındaki bağımsızlık ve egemenliklerini muhafaza etmek, güçlendirmek amacıyla kurulmuştur. Bunu da üyeler arasındaki siyasî, ekonomik ve güvenlik ilişkisi ve bağlarını daha sıkı ve güçlü hale getirerek gerçekleştirmeye koyulmuş, ayrıca enerji güvenliğine de özel bir önem atfetmiş, bu konuda da sıkı ve yakın ilişkilerin tesisini kuruluş amaçları arasına koymuştur. Kısacası GUUAM Rusya’ya karşı bir bölgesel ittifak örgütü olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Bkz. http://www.guam.org.ua/cgi-bin/valmenu_guam.sh?1p02.html

Afganistan ve İran'ın kontrol edilmesi ve merkeze bağlanmamış önemli bir "Boşluk" alanın kontrolü yönünden hayati önem taşımaktadır. (Brzezinski, 2005:280). Bununla beraber Gürcistan, Ukrayna ve Kırgızistan darbelerinden sonra Özbekistan'da ABD destekli darbe yapılabilmesi oldukça zordur. Çünkü Fergana vadisinde İslamî grupları tehlike addeden ve bundan dolayı da sürekli bu gruplarla mücadele eden Kerimov'un devrilmesinin bir kaos getirebileceği yönünde görüşler hakimdir. Bu görüşlere göre bölgede başarısız bir darbe Barnett tarafından ileri sürülen "Boşluk"taki şiddeti artıracak ve böylece terör, uyuşturucu kaçakçılığı ve etnik çatışmalar hız kazanacaktır. Orta Asya petrol ve doğal gaz kaynaklarının çıkartılmasını ve taşınmasını azaltarak bölgenin zenginleşmesini önleyecektir. Dünya enerji sağlama güvenliğine negatif etkiler yapacaktır. Bu durum, "Yeni Büyük Oyun"da Batının egemenliğini azaltırken İran ve Rusya'nın egemenliğini artıracaktır. Bu nedenle olaylar Orta Asya'nın demokratikleşmesinin gerilemesini getirebilecektir. Yapılması gereken demokratikleştirmenin zamana yayılmaması ve yönetimin demokratikleşmeye zorlanmasıdır. (Şen, 2005). Ancak öte yandan Kerimov rejiminin fazla baskıcı yönetimi ve muhalefete olan sert tepkisi Özbek halkının ve bölgesel güçlerin tepkisini de çekmektedir.

Sonuç

Batılı kuruluşlar ve medya tarafından "Hollywood yapımı renkli devrimler" (kırmızı, turuncu, sarı, yeşil) olarak adlandırılan bu devrimler, benzer özellikler gösterse de aslında oluşum sebepleri yönünden farklılıklar arz etmektedirler. Kimilerine göre bu devrimler, eski Sovyet coğrafyasına ve Orta Doğu'ya demokrasi getirmek iddiasıyla (Genişletilmiş) "Büyük Orta Doğu Projesi"'ni (BOP) ortaya atan ve bu yönde çalışmalara başlayan ABD Sivil Toplum Örgütlerinin faaliyetleri sonucu ortaya çıkmış ve bu cumhuriyetlerde Batı yanlısı liderler iktidara taşınmışlardır (Genellikle benzer senaryoların yaşandığı önceki dönemlerde bahsi geçen ülkelerde bir seçim sonrası muhalefetin seçim sonuçlarını tanımaması üzerine, kitlesel gösterilerle başlanması ile yönetimin ele geçirildiği bu devrimler Batı tarafından maddi ve politik olarak desteklenmiştir). Kimilerine göre ise Özbekistan devriminde olduğu gibi İslâmî-radikal örgütlerin bir provokasyonu olarak oluşturulmuştur. (Bozkurt, 2005: 328)Bu devrimlerin hazırlıkları AB ve ağırlıklı olarak ABD'nin projeleriyle, Avrasya ülkelerinde radyo, kitap, televizyon, fon, burs ve ödüllere ülke aydınlarını kazanmaya yönelik faaliyetler başlatılmıştı.

Projeye göre bu çalışmalar “beyinde iktidar kurmak” anlamına geliyordu. Bu çalışmalar sonucu yeni bir aydın tipi ve yeni liderler yaratılmaya çalışılmış ve bir yandan uzun süredir yatırım yapılan genç liderleri iktidara taşımanın yolları aranırken diğer yandan hedef ülkelerin iç dinamikleriyle sürekli oynanmaya başlanmıştır. (Kömürçü, 2005) Adeta bir “toplumsal mühendislik projesi” olarak gerçekleştirilen NGO devrimleri belirli bir şablon ile gerçekleştirilmiştir. (NGO devrimleri Batının etkinliğini yerleştirme projesi çerçevesinde Doğu Avrupa topraklarında başlatılıp, eski Sovyet coğrafyasına kaydırılan daha sonra Orta Doğu’da Lübnan’da denenmiş ve son olarak da Kırgızistan’a yayılmıştır). (Ogan, 2005c) Sivil darbelerin şimdiye kadar uygulandığı ülkelerde aynı örgüt şemasının, aynı finans kaynaklarının ve hatta benzer sloganların kullanıldıkları görülmüştür. Eylemler, örgütlü üniversite gençliği tarafından disiplinli bir şekilde yürütülmüş ve halka yayılmıştır. Gençler, seçimler sırasında hile yapılmaması konusunda gözlemci olarak eğitilmişlerdir. Seçimlerin başarısız olması halinde de eylemlerini yürütmüşlerdir.

Gençlik örgütleri birbirine benzese de isimleri ülkeden ülkeye değişmiştir: Sırbistan’da Otpor (Direniş), Gürcistan’da Kmara (Yeter), Ukrayna’da Pora (Zaman), Kırgızistan’da Birge (Birlikte). Eylemci gençler ülkelerinin bağımsızlık sonrası yetişmiş nesilleri olduğu için daha fazla özgürlük, daha fazla refah istiyorlardı. Ebeveynleri gibi komünizm baskısı altında yetişmedikleri için de eylemlere yönelmeleri daha kolay oluyordu. Bu gençlik örgütleri, başta George Soros’un Open Society Institute’u olmak üzere National Endowment for Democracy (NED), U.S Agency for International Development (USIAD), National Democratic Institute ve International Republican Institute gibi Batı menşeli sivil toplum kuruluşları tarafından desteklendikleri görülmekteydi.

(<http://www.izvestia.ru/world/article12271>)

Eylemleri destekleyen Batılı sivil toplum kuruluşları da seçim sonuçları ile oynayan yönetimler üzerinde uluslararası baskı kurulmasını sağlıyordu. Sivil toplum kuruluşları gibi muhalif gruplar da, seçimlerden önce bir araya gelip bir blok oluşturuyorlardı. Muhalif cephenin liderleri önceden belirleniyordu. Kırgızistan’da muhalif partiler “Ata Yurt” adı altında bir araya geldiler. Hareketin liderliğini eski Başbakan ve şu anda iktidar olan Kurmanbek Bakiyev üstlendi. Ukrayna’da da muhalifler, eski Başbakan ve şu anda Başkan Viktor Yushchenko’nun başkanlığında dokuz parti ile “Bizim Ukrayna Bloku”nu oluşturmuşlardı. Gürcistan’da da benzeri uygulama sonucu “yeni bir Gürcistan için” koalisyonunda Mikhail Saakashvili

liderliğinde devrim gerçekleştirilmiştir. Liderlerin (halen devlet başkanı seçilen) hepsinin ortak özelliği çok iyi İngilizce bilmeleridir. Bunun yanı sıra Yushchenko'nun eşi eski ABD dışişleri mensubu ve Mikhail Saakashvili'nin eşi ise Hollanda vatandaşıdır. (Başyurt, 2005b)

Sivil itaatsizlik eylemlerinin seçimlerden hemen sonra başlaması da rastlantı değildi. Seçimlerin şeffaf ve adil olması için yaklaşık altı ay önce sivil toplum kuruluşları bir araya gelip çatı örgütler oluşturuyordu. Halk, oylarına sahip çıkmaları ve tercihlerini bilinçli yapmaları için kampanyalarda eğitiliyordu. Bu amaçla radyo, gazete ve televizyonlar da kullanılıyordu. Seçimlere hile karıştırıldığı uluslararası gözlemciler tarafından da onaylanınca, aylar öncesinden örgütlenen öğrenci hareketleri sivil devrimleri başlattı. (Başyurt 2005a)

Renkli devrimler, şiddete başvurmeyen ama yönetimlere itaat etmeyerek isyan eden “sivil itaatsizlik” eylemlerinin bir sonucuydu. Sloganları, sembolleri ve bayrakları ile popüler hale geliyorlardı. Sokaklar eylemin renkleri ile süsleniyordu. Eylemciler resmî binaları kuşatarak yönetimleri işlemez hale getiriyordu. Bu devrimlerde büyük pay sahibi olduğu iddia edilen ABD, ileri sürülen senaryolara göre, hayatî çıkarlarının bulunduğu Avrasya'ya hakim olmak için en başından beri hep aynı stratejiyi izleyerek kansız ama sivil metotlara ve toplumsal dönüşüme dayalı devrimler için bölgeye Soros tarafından finanse edilen NGO'lar yerleştirmişti. Devrimlerin ilk adresi Gürcistan olmuştu. Eski Sovyet Dışişleri Bakanı olan Shevardnadze Rusya tarafından da SSCB'nin sonunu getirdiği iddiasıyla sevilmemekteydi. Shevardnadze belli ölçülerde batı yanlısı olmakla beraber batının da istediği bir lider değildi. 2003 yılının son dönemlerinde genel seçimlerden sonra Shevardnadze devrilerek yerine batı yanlısı Mikhail Saakashvili getirilmişti. (Ogan, 2005a: 36) Gürcistan'daki “kırmızı” (gül, karanfil) devriminden sonra Ukrayna'da “turuncu” (kestane) devrimle batı yanlısı Viktor Yushchenko başa getirilmişti. Son olarak da Kırgızistan'da “sarı” (lale, limon) devrimle Akayev'in yerine Kurmanbek Bakiyev iktidar olmuştu. Gürcistan'da halk sadece Parlamentoyu, Kırgızistan'da Başkanlık Sarayı'nı basarak sonuç alırken, Ukrayna'da halk sadece kuşatma yaparak sonuca ulaşmıştı. Ukrayna'da Parlamento ve Yüksek Mahkeme tarafsız kararlar alarak, çalışmalarını sürdürmeyi de başarmıştı. Dolayısıyla, Ukrayna'da seçimler yenilenirken, şiddete başvurulun Gürcistan'da Eduard Shevardnadze ve Kırgızistan'da Askar Akayev çareyi ülkeyi terk etmekte bulmuştu.

Bu bağlamda ABD açısından devrimlerin amacına ulaştığı söylenebilir. Rusya ise devrimler sırasında tepkisini fazla belli etmeyerek sessizliğini korumuştur. Ancak özellikle Ocak ayında Ukrayna ve Rusya arasında bir enerji krizi yaşanmış, Rusya'nın doğal gazı kesmesiyle birlikte Ukrayna da karşı harekete geçerek "Karadeniz Filosu" meselesini tekrar gündeme getirmiş, "Kırım'daki Rus üssü için Moskova'nın ödediği kiranın dört kat artmasını ve Rus bayrağının gönderden indirilmesini" istemiştir. (Vatan, 10 Ocak 2006) Buna cevap olarak da Rusya sert bir üslupla "Sınırları yeniden çizeriz" diye Ukrayna'yı açıkça tehdit ederek turuncu devrimin intikamının işaretlerini vermiştir.

Kırgızistan'da son seçimlerden sonra yeni iktidarla da sorun yaşayan halkın, özellikle ekonomik problemlerini çözememiş olmalarının verdiği sıkıntıyla (2005 yılının sonbahar aylarında) zaman zaman tepkilerini hükümet binasının önünde toplanarak gösterdiğine şahit olmaktadır. (Bozkurt, 2005:336) Şüphesiz SSCB zamanından beri Moskova'ya son derece bağlı olmaları, uluslararası ilişkilerde hiç deneyime sahip olmamaları onlar için bir dezavantajdı. Fakat bağımsızlığın hemen ardından bugüne kadar olan süreçte Kırgızlar, yeni bir dış politika anlayışı geliştirerek uluslararası örgütlerle ilişki kurmayı ve bölgesel işbirliği yapmayı başarmışlardır.(Kalıyev, 2005: 268) Buna rağmen gerek siyasî ve gerek iktisadî meseleleriyle mücadelede istenilen aşamayı henüz kaydedememişlerdir.

Sonuç olarak şu bir gerçektir ki, isimleri her ne olursa olsun, ister renkli devrimler (yeşil, sarı, turuncu, kırmızı), ister kadife devrimler (gül, limon, lale, kestane, karanfil, vs.) olarak adlandırılınsın, bu devrimler ABD'nin ve Batı yanlısı sivil toplum örgütlerinin istediği doğrultuda amacına ulaşmış ve arzu edilen liderler yönetime getirilmiştir. Ancak son günlerdeki olaylar, devrim yapan ülkelerle Rusya arasında yeni yeni çatışmalar olabileceğini ve dozunun günden güne artacağını göstermektedir.

Kaynaklar

- [1] Ağacan, Kamil, (2004), “Gürcistan’da Örtülü Devrim”, Stratejik Analiz, Cilt 4, Sayı 45, Ocak, s.55-63
- [2] Başyurt, Erhan (2005)a, “Turuncu Devrimin Gizli Mimarları”, <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=19339>
- [3] Başyurt, Erhan (2005)b, “Kadife Devrimin Yeni Hedefi: Orta Asya”, <http://www.aksiyon.com.tr/detay.php?id=20548>
- [4] Bilbilik, Erol (2003), Amerikan Kuşatması, 2. Basım, Otopsi Yayınları, İstanbul.
- [5] Bozkurt, Giray Saynur (2005), “Bağımsızlıktan Günümüze Türk Cumhuriyetleri”, Türk Dünyasında Sosyal Bilimler: Kuram, Yöntem ve Uygulama Cilt I-II; Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü- Kırgızistan Kommersiyalık Enstitüsü Türk Dünyası İşletme Fakültesi, Celalabat-Kırgızistan, (3. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi), 05-09 Haziran 2005, Sakarya, s.317-337.
- [6] Brzezinski, Zbigniew (2005), Büyük Satranç Tahtası, Çev., Yelda Türel, İnkılâp Kitapevi, İstanbul.
- [7] Cafersoy, Nazım ve Anar SOMUNCUOĞLU, (2001), “Ukrayna: Avrasya’nın Stratejik Kaderinin Belirlendiği Ülke”, Stratejik Analiz, Cilt 2, Sayı 15, Temmuz, s. 23-34.
- [8] Cafersoy, Nazım (2005), “Ukrayna Krizinde Dış Aktörler”, <http://www.avsam.org/tr/gunlukbulten.asp?ID=299>
- [9] Canbolat, S. İbrahim (2002) Küreselleşen Dünya ve Türkiye, Vıpaş Yayınları, Bursa.
- [10] Çomak, Hasret (2005), Avrupa’da Yeni Güvenlik Anlayışları ve Türkiye, TASAM Yayınları, İstanbul,
- [11] Dugin, Aleksandr (2004), Rus Jeopolitiği Avrasyacı Yaklaşım, Küre Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- [12] Ekici, Gökçen (2005), “Neden En Zayıf Halka Kırgızistan?”, <http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?kat=13&yazi=278>
- [13] Guliyeva, Nermin (2000), “Afganistan’daki Çalkantıların Orta Asya Üzerindeki Etkileri”, Stratejik Analiz, Cilt 1, Sayı 4, Ağustos, 42-46.
- [14] Gürses, Emin, (2004), “Güney Batı Asya’da Jeopolitik Rekabet”, Jeopolitik, Bahar, İstanbul, s.90-95.
- [15] Kaliyev, Muratbek (2005), “Kırgızistan’ın Dış Politikasını Etkileyen Temel Faktörler”, Türk Dünyasında Sosyal Bilimler: Kuram, Yöntem ve Uygulama Cilt I-II; Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss.263-268.
- [16] Kamalov, İlyas (2005)a, “Bağımsızlıktan Özgürlüğe Ukrayna”, Stratejik Analiz, Sayı:59, Cilt:5, Mart, s.44-50
- [17] Kamalov, İlyas (2005)b, “Devrimler ve BDT Coğrafyası”, Stratejik Analiz, Cilt 6, Sayı 62, Haziran, s.13-15
- [18] Kanbolat, Hasan (2004), “Gürcistan’da Saakaşvili’nin Zaferi Sonrası”, <http://www.haberaliz.com/detay.php?detayid=819>.
- [19] Kıraç, Gürol (2005), “Kadife Devrim, Turuncu Devrim, Sıra Sarı Devrim de mi?”, <http://www.tusam.net/degerlendirme>
- [20] Kibar, Tamina (2005), “Kırgızistan: “Lale-limon” Devriminin Hayalleri ve Yaşanan Kaosun Gerçekleri”, <http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?kat=13&yazi=278>

- [21] Kömürcü, Güler (2005), “Soros Devrimleri Türkiye’yi Etkiler mi?”, <http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2005/03/29/yazarlar/yazarlar154.html>.
- [22] “Non-Governmental Organizations Research Guide”, <http://docs.lib.duke.edu/igo/guides/ngo/>
- [23] Ogan, Sinan, (2005)a, “NGO Devrimlerinin Sıradaki Adresi Kırgızistan”, Stratejik Analiz, Cilt 5, Sayı 60, Nisan 2005, ss.31-38.
- [24] Ogan, Sinan (2004)b, “Ukrayna’da Turuncu Devrim”, 25 Kasım 2004, <http://www.haberaliz.com>
- [25] Ogan, Sinan, (2005)c, “Kırgızistan’da Yağma Devrimi”, <http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?kat=13&yazi=293>
- [26] Ogan, Sinan, (2005)d, “Özbekistan’da “Yeşil Devrim”in Sancıları”, <http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?kat=13&>
- [27] Purtaş, Fırat (2005), Rusya Federasyonu Ekseninde Bağımsız Devletler Topluluğu, Platin Yayınları, Ankara.
- [28] Sander, Oral (2001), Siyasi Tarih, 1918-1994, 9.Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- [29] Şen, Şamil (2005), “Yeni Büyük Oyunun Merkez Kalesi: Fergana Vadisi’nde Devrim?”, <http://www.turksam.org/tr/ya>
- [30] Soltan, Elnur, (2002), “Rusya Süper Güç Şemsiyesi Altında Bölgesel Bir Büyük Güç”, Stratejik Analiz, Cilt :3, Sayı:27 Temmuz.
- [31] Veliev, Cavid (2005), “Ukrayna Dış Politikasının Dünü, Bugünü ve Geleceği”, TUSAM Ulusal Güvenlik Stratejileri Araştırma Merkezi, <http://www.tusam.net>
- [32] Yalçınkaya, Alaeddin (2004), “Orta Asya Ülkeleri Arasında Küresel Emperyalizme Karşı Bölgesel İşbirliği”, Türk Dünyasında Sosyal Bilimler: Kuram, Yöntem ve Uygulama Cilt I-II, ss.303-316.
- [33] Yinanç, Rafet ve Taşdemir, Hakan (2002), Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye, Seçkin Kitabevi,
- [34] <http://www.aksiyon.com.tr>
- [35] <http://www.turksam.org>
- [36] <http://www.haberaliz.com>
- [37] <http://www.tusam.net/>
- [38] http://www.guuam.org.ua/cgi-bin/vamenu_guuam.sh?1p02.html
- [39] <http://www.politcom.ru/2005/zloba5214.php>.
- [40] <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=8736,21>
http://www.newizv.ru/news/?id_news=19249&date=2005-02-04, Novyye Izvestiya, “Gazovaya zavesa” by Svetlyana Gamova.
- [41] <http://www.civil.ge/detail.php?id=9032,23>
<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=9096>, 17 February 2005, “Reshuffled Cabinet Faces Confidence Vote”.
- [42] <http://www.civil.ge/rus/article.php?id=7152>, 9 February 2005, “Mneniya ekspertov po kandidature Zuraba Nogaideli”.
- [43] <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=8231,1.November2004>;
<http://www.civil.ge/emg/article.php?id=8231>, 1 November 2004, "Q&A with Legal Expert Davit Usupashvili", interview by Nino Khutsidze.